

Староста в українському селі – перші кроки

Марія Дзюпин,

аналітик ВГО «Асоціація
сприяння самоорганізації
населення»

АСОЦІАЦІЯ СПРИЯННЯ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ

Посада старости на законодавчому полі в незалежній Україні є новою. У 2015 році ця посада була введена Законом «Про добровільне об'єднання територіальних громад» з одночасним внесенням змін до закону «Про місцеве самоврядування в Україні». Законом «Про місцеві вибори» було врегульовано порядок обрання старост у селі або селищі у складі об'єднаної територіальної громади. Тому основні питання сьогодні: як проведуть вибори старости, чи впорається староста із покладеними на нього обов'язками, як буде співпрацювати місцева рада зі старостою, чого варто очікувати жителям сільських територій, які залишилися без місцевої ради у своєму населеному пункті?...

Вибори старости. 17 січня 2016 року стартували перші вибори старост, які проведуть і надалі у населених пунктах об'єднаних територіальних громад України. Відтак, **староста є виборною посадовою особою місцевого самоврядування**, яка обирається у селах та селищах, визначених рішенням місцевої ради об'єднаної територіальної громади. Слід зауважити: у законі не передбачено, що в обов'язковому порядку місцеві ради об'єднаних територіальних громад повинні вводити посаду старости. Тож на практиці села чи селища можуть бути без старости. Також, як варіант, один староста може бути обраний на декілька сіл (селищ), що вже має місце за результатами проведених виборів старост. Окрім цього, законодавством не встановлено строк, протягом якого місцева рада об'єднаної територіальної громади має призначити вибори і обрати старост.

Особливістю функціонування інституту старост є й те, що у прикінцевих положеннях закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад» передбачено, що в селах, селищах, де знаходились органи місцевого самоврядування територіальних громад, що об'єдналися, обов'язки старости виконує особа, яка здійснювала повноваження сільського, селищного голови відповідної територіальної громади до об'єднання – доки не відбудуться перші місцеві вибори старости. Тут виникає запитання: а яким чином буде оплачуватись праця цієї особи до офіційного обрання старости. До того ж мешканці села можуть обрати й іншого старосту, аніж бувшого сільського (селищного) голову.

У зв'язку із цим на практиці в об'єднаних територіальних громадах вже виникали питання: «Що з роботи з в.о. старост? Платити зарплату? Яку? Коли мають пройти вибори старост?» тощо.

Відповідь щодо заробітної плати в.о. старостнадав Кабінет Міністрів України у постанові «Деякі питання оплати праці посадових осіб місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад» від 9 грудня 2015 року №1044, де рекомендував органам місцевого самоврядування зберегти за особами, які здійснювали повноваження сільського, селищного, міського голови відповідної територіальної громади до об'єднання і виконують обов'язки

старости до обрання на перших виборах старост, посадовий оклад, надбавки та доплати, які були їм встановлені на час переведення на посаду старости.

Що стосується виборів старост, то на практиці місцева рада об'єднаної територіальної громади у своєму рішенні визначає село, селище де запроваджується посада старости. Перші вибори старости призначаються радою об'єднаної територіальної громади. Офіційне оголошення шляхом прийняття рішення про початок виборчого процесу перших місцевих виборів старости здійснюється відповідною територіальною виборчою комісією протягом п'яти днів з дня прийняття рішення про призначення перших виборів старости (зразки документів, що були прийняті місцевою радою об'єднаної територіальної громади і територіальною виборчою комісією Білозерської об'єднаної територіальної громади, Волочиської міської об'єднаної територіальної громади).

Особливих вимог, щоб бути обраним старостою, у законодавстві не прописано. Щодо основних положень про вибори старост, можна зазначити:

➤ староста може бути обраний лише у селах або селищах (що не є адміністративним центром), які визначає у своєму рішенні рада об'єднаної територіальної громади, яка сформована відповідно до закону «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Це означає, що у селах, які не об'єднані відповідно до цього Закону, така посада введена бути не може;

➤ староста обирається на строк повноважень відповідної місцевої ради;

➤ проведення виборів старости урегульовано Законом «Про місцеві вибори». Вибори старости проводяться за мажоритарною системою відносної більшості в єдиному одномандатному виборчому окрузі, до якого входить територія відповідного населеного пункту (села або селища) у складі об'єднаної сільської, селищної, міської територіальної громади. Тобто, переможцем стає кандидат, який набере просту більшість голосів;

➤ старостою може бути обраний громадянин України, який має право голосу відповідно до статті 70 Конституції України, тобто на день виборів досяг 18 років;

➤ на осіб, які бажають обійняти посаду старости, не поширюється обмеження граничного віку, оскільки це виборна посада. Тобто, старостою може бути особа старша 65 років;

➤ старостою не може бути обраний громадянин України, який має судимість за вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, злочину проти виборчих прав громадян чи корупційного злочину, якщо ця судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку.

➤ висування кандидатів у старости розпочинається за 34 дні до дня голосування.

Повноваження старости. Змінами до закону «Про місцеве самоврядування в Україні» старосту віднесено до одного з елементів системи місцевого самоврядування. Таким чином, староста стає в одному переліку із територіальною громадою, обласною, районною радами, місцевими радами та їх виконавчими органами, сільським, селищним, міським головою, органами самоорганізації населення.

Законодавець наділяє старосту можливістю брати участь у підготовці проекту бюджету територіальної громади в частині фінансування програм, що реалізуються на території відповідного села, селища, та вносити пропозиції до виконавчого комітету місцевої ради з питань діяльності на території відповідного села, селища виконавчих органів сільської, селищної, міської ради, підприємств, установ, організацій комунальної форми власності та їх посадових осіб.

Окрім цього, **староста є членом виконавчого комітету** місцевої ради об'єднаної територіальної громади за посадою, тому важливе значення у належній реалізації його функцій має якісний Регламент виконавчого комітету місцевої ради, який має містити чітко прописані процедури цієї участі.

Як член виконавчого комітету староста має право вносити пропозиції, зауваження з питань, що стосуються села, селища, інтереси якого він представляє, в області повноважень виконавчого комітету місцевої ради, зокрема, у таких сферах: соціально-економічного і культурного розвитку, планування та обліку; бюджету, фінансів і цін; управління комунальною власністю; житлово-комунального господарства, побутового, торговельного обслуговування, громадського харчування, транспорту і зв'язку; будівництва; освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту; регулювання земельних відносин та охорони навколишнього природного середовища; соціального захисту населення; зовнішньоекономічної діяльності; оборонної роботи; адміністративно-територіального устрою; забезпечення законності, правопорядку, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян; надання безоплатної первинної правової допомоги; відзначення державними нагородами України.

Староста має сприяти жителям села, селища у підготовці документів, що подаються до органів місцевого самоврядування. Однак, яким чином це сприяння має відбуватися, наразі законодавець відповіді не надає і залишає це на розсуд місцевої ради об'єднаної територіальної громади. Очевидно, що для здійснення старостою цієї діяльності з місцевого бюджету мають бути виділені кошти на матеріально-технічне забезпечення, за можливості – приміщення у селі (селищі) для здійснення старостою прийому жителів.

Оскільки староста є посадовою особою місцевого самоврядування, то на нього поширюють дію закони «Про службу в органах місцевого самоврядування» та «Про засади запобігання і протидії корупції». Тому старості забороняється:

1) займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю, якщо інше не передбачено законодавством України;

2) входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку (крім випадків, коли особи здійснюють функції з управління акціями (частками, паями), що належать державі чи територіальній громаді, та представляють інтереси держави чи територіальної громади в раді

(спостережній раді), ревізійній комісії господарської організації), якщо інше не передбачено законодавством України.

Загалом, у законі «Про місцеве самоврядування в Україні» (стаття 14-1) визначено загальні засади функціонування інституту старост. Для чіткого регулювання цієї діяльності місцевим радам об'єднаних територіальних громад пропонується приймати Положення про старосту, в якому визначити його права і обов'язки, порядок звітності, інші питання, пов'язані з його діяльністю. Тому сьогодні, основна відповідальність за організацію якісної роботи старости покладена на місцеві ради об'єднаних територіальних громад.

Щодо визначення повноважень старости, можна виділити два основних підходи. Перший – у законі «Про місцеве самоврядування» достатньо передбачити основні сфери діяльності та повноваження старости, а деталізація має бути у Положенні про старосту, яке затверджує рада об'єднаної громади. Другий – питання діяльності старости мають бути детальніше прописані у законодавстві. Наприклад, ще у липні 2015 року прес-служба Верховної Ради України повідомляла, що «за словами Голови Верховної Ради, повноваження сільських старост, їхні обов'язки будуть виписані в окремому законі». Однак, станом на початок лютого 2016 року у Верховній Раді України такий законопроект не зареєстрований. Те, що парламент має врегулювати повноваження старост в об'єднаних територіальних громадах повідомляє й Інтерфакс-Україна: «Тут є два шляхи: або вносити зміни в закон про місцеве самоврядування щодо повноважень старост, або взагалі підготувати окремий закон», – переконаний В. Ковальчук, перший заступник глави Адміністрації Президента України».

Разом із тим, вже є ради об'єднаних територіальних громад, які прийняли **Положення про старосту**. Наприклад: Положення про старосту Веселівської селищної територіальної громади, Положення про старосту села (сіл) Волочиської міської об'єднаної територіальної громади, Положення про старосту Дунаєвецької міської об'єднаної територіальної громади. Ці Положення різняться за нормативним наповненням, зокрема, в частині переліку повноважень старости та порядку припинення його повноважень.

У цих положеннях порівняно із статтею 14-1 закону «Про місцеве самоврядування в Україні», **розширено коло обов'язків старост**, зокрема:

✓ вчиняти нотаріальні дії та реєструвати акти цивільного стану за рішенням місцевої ради об'єднаної територіальної громади, згідно чинного законодавства;

✓ видавати та завіряти підписом довідки на території відповідної громади;

✓ погоджувати проекти рішень місцевої ради об'єднаної територіальної громади, що стосуються майна, розташованого на території відповідного села, селища;

✓ контролювати дотримання правил використання об'єктів комунальної власності територіальної громади, що розташовані на території відповідного населеного пункту (села, сіл);

✓ відповідати за стан довкілля, стан об'єктів інфраструктури, громадський правопорядок;

✓ здійснювати моніторинг за дотриманням прав і законних інтересів жителів села (сіл) у сфері соціального захисту, культури, освіти, спорту, туризму, житлово-комунального господарства, реалізації права на працю, медичну допомогу;

✓ вести облік та узагальнювати пропозиції членів громади з питань соціально-економічного та культурного розвитку відповідного населеного пункту (села, сіл) територіальної громади, соціального, побутового та транспортного обслуговування його жителів;

✓ не допускати дій чи бездіяльності, які можуть зашкодити інтересам місцевого самоврядування та держави;

✓ здійснювати облік раціонального використання енергоносіїв на території відповідного села (сіл);

✓ забезпечення виконання рішень органів місцевого самоврядування територіальної громади на території села (сіл);

✓ сприяти органу (органам) самоорганізації населення відповідного населеного пункту (села, сіл) територіальної громади;

✓ надавати практичну допомогу органам самоорганізації населення у виконанні ними своїх завдань та повноважень;

✓ брати участь в організації та проведенні зборів членів відповідної громади та в оформленні документів цих зборів, вносити пропозиції до порядку денного зборів. Організовувати виконання рішень зборів членів відповідної громади та здійснювати моніторинг їх виконання;

✓ виконувати поточні доручення місцевої ради та її виконавчого комітету, місцевого голови, звітувати про їх виконання.

Як бачимо, в старости є чітко визначені загальні та конкретні обов'язки, яких немало. **Права старост за цими Положеннями теж розширено**, наприклад:

✓ брати участь з правом дорадчого голосу у пленарних засіданнях місцевої ради, засіданнях її постійних та тимчасових комісій, на яких розглядаються питання, що зачіпають інтереси членів відповідної громади;

✓ одержувати від органів місцевого самоврядування територіальної громади та їхніх посадових осіб, а також від підприємств, установ, організацій комунальної форми власності, інститутів громадянського суспільства, що розташовані на території територіальної громади, інформацію, документи та матеріали, що стосуються соціально-економічного та культурного розвитку відповідного населеного пункту (села, сіл);

✓ порушувати у виконавчому комітеті питання про необхідність проведення перевірок з питань, віднесених до компетенції ради та її органів, діяльності підприємств, установ і організацій, розташованих на території відповідного населеного пункту (села, сіл) територіальної громади незалежно від форми власності;

✓ вносити керівникам підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, органів, діяльність яких перевірялася, а також органам, яким вони підпорядковані, пропозиції щодо усунення недоліків і порушень, порушувати питання про притягнення до відповідальності осіб, з вини яких сталося порушення;

✓ пропонувати питання для розгляду органом (органами) самоорганізації населення відповідного населеного пункту (села, сіл);

✓ вносити пропозиції щодо персонального складу громадських контрольних інспекцій, що створюються за рішенням загальних зборів територіальної громади, сприяти залученню членів громади до участі у здійсненні ними контрольних заходів на території відповідного населеного пункту (села, сіл);

✓ звертатись до державних та муніципальних правоохоронних органів у разі виявлення порушень громадського порядку на території відповідного населеного пункту (села, сіл).

Окрім додаткових прав та обов'язків, Положеннями про старосту Веселівської селищної та Дунаєвецької міської об'єднаних територіальних громад передбачені **додаткові норми, щодо припинення повноважень старости**, зокрема: «Повноваження старости можуть бути також припинені за рішенням селищної (міської) ради, прийнятим відкритим голосуванням **більшістю голосів від її загального складу** у випадку, якщо він порушує Конституцію або закони України, Статут селищної (міської) територіальної громади та Положення про старосту, інші акти органів місцевого самоврядування селищної (міської) територіальної громади, права і свободи громадян, не забезпечує здійснення наданих йому повноважень».

Законом «Про місцеве самоврядування в Україні» не передбачено і не врегульовані основні процедурні питання дострокового припинення повноважень старости, і в т.ч. – за рішенням місцевої ради об'єднаної територіальної громади. Наприклад, Закон містить норми щодо дострокового припинення повноважень сільського, селищного, міського голови, однак згідно із нормами вищевказаних Положень, для цього необхідно **не менше двох третин голосів депутатів від загального складу місцевої ради**. Тобто, така спрощена процедура його відставки може створити труднощі у діяльності старости, в частині ймовірного зловживання впливом на старосту місцевою радою об'єднаної територіальної громади. Тому норму щодо дострокового припинення повноважень старости необхідно передбачити у Законі.

Щодо організації діяльності старост, то у проаналізованих Положеннях зазначається, що місце та режим роботи, правила внутрішнього розпорядку, організація діловодства, наявність секретаря (діловода), інші питання діяльності старости визначаються виконавчим комітетом та місцевою радою об'єднаної територіальної громади. У жодному із трьох проаналізованих Положень про старосту не вказано про можливість виділення комунального приміщення у селі (селищі), де староста мав би можливість здійснювати прийом громадян, зберігати документацію.

Не зважаючи на певні запитання, які виникають щодо змістовного наповнення проаналізованих положень про старосту, зокрема, стосовно його

повноважень (прав та обов'язків), маємо констатувати, що вони більшою мірою наближені до потреб сіл та селищ. Однак, малоімовірно, що один староста зможе належним чином виконувати усі покладені на нього повноваження та задовольняти потреби та інтереси мешканців населеного пункту, які його обрали. Існує ризик і щодо оперативності виконання покладених на старосту обов'язків, належної комунікації старости із радою об'єднаної територіальної громади та самими жителями.

Приміром, у Польщі діє **інститут солецтва** (pol. Sołectwo), як допоміжна управлінська одиниця гміни (гміну можна розглядати як аналог об'єднаної територіальної громади в Україні). Територію, на яку поширює свою дію солецтво (як правило, це один сільський населений пункт), та повноваження його керівництва визначаються радою гміни у Статуті солецтва. Так, станом на 31 грудня 2013 року у Польщі було 40 583 солецтв. Сolecтво має власний бюджет, яким може вільно розпоряджатись (це право надане з 2009 року).

Однак, в порівнянні з українським інститутом старост, які наразі за законом є одиничними посадовими особами у селах, селищах, де немає місцевої ради, **солтис (сільський староста), очолює раду солецтва** – колективний представницький орган, який обирається мешканцями відповідного солецтва разом із обранням солтиса.

Певною мірою інститут ради солецтва (солецтво) можна розглядати як аналог **органу самоорганізації населення (сільський, селищний комітет) в Україні**, який є представницьким органом, що створюється жителями, які на законних підставах проживають на території села, селища або їх частин, для вирішення завдань, передбачених відповідним Законом.

Однак, законодавством не врегульовано питання, чи може староста очолювати орган самоорганізації населення. Із чинних редакцій законів «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про органи самоорганізації населення» випливає, що староста, як посадова особа місцевого самоврядування, швидше за все, може очолювати орган самоорганізації населення, який легалізований шляхом повідомлення (без статусу юридичної особи), оскільки він не має власних банківських рахунків, не здійснює іншої діяльності, пов'язаної із надходженням коштів (наприклад, грантових, бюджетних) тощо, а його керівник не уповноважений розпоряджатися цими коштами.

Цього не можна сказати про орган самоорганізації населення, який зареєстрований як юридична особа. Тому у законодавстві варто передбачити можливість старости очолювати (бути головою) органу самоорганізації населення, зокрема, який діє зі статусом юридичної особи.

Також у солецтвах проводять **сільські збори**, на яких приймають важливі рішення для села. Наприклад, за законодавством Польщі, рада гміни не може скасовувати (обмежувати існуючі) права солецтва щодо використання власності без згоди сільських зборів. Можливість проведення сільських зборів, які за законодавством України називаються загальними зборами громадян за місцем проживання, передбачена у статті 8 закону «Про місцеве самоврядування в Україні».

Порядок проведення загальних зборів має визначатись законом та статутом територіальної громади. Але знову ж таки питання проведення

загальних зборів громадян за місцем проживання на рівні закону не врегульоване. Хоча у Верховній Раді України 24 березня 2015 року зареєстровано законопроект «Про загальні збори (конференції) членів територіальних громад за місцем проживання» (№2467). У цей же день зареєстрований і законопроект «Про органи самоорганізації населення» (нова редакція) (№2466). Ці законопроекти наприкінці 2015 року були підтримані профільним комітетом та виносяться на перше читання. У разі прийняття цих законопроектів вони допоможуть мешканцям та інститутам громадянського суспільства зробити більш дієздатними об'єднані територіальні громади та населені пункти, що увійшли до їх складу.

До корисних зарубіжних практик можна віднести і те, що у Польщі організують та проводять різні конкурси, наприклад визначення найкращого сайту солецтва, солтис року, кращих практик діяльності солецтв щодо розвитку туризму, інтеграції мешканців, проведення культурних та розважальних заходів тощо.

Підсумовуючи вищенаведене, для забезпечення належної діяльності старост та розвитку сільських територій, рекомендуємо:

1. На законодавчому рівні врегулювати правовий статус, порядок обрання та позбавлення повноважень старост. Мінрегіону України спільно із представниками органів місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад, інститутів громадянського суспільства розробити проект закону «Про старост» або підготувати необхідні поправки до закону «Про місцеве самоврядування в Україні», в яких:

➤ визначити чіткі критерії, за якими місцева рада об'єднаної територіальної громади має своїм рішенням передбачати, в яких селах (селищах) повинен обиратись староста та за яких умов він може обиратись від двох і більше населених пунктів;

➤ визначити термін, протягом якого місцева рада об'єднаної територіальної громади має призначити перші вибори старост у селах, селищах (які не є адміністративним центром), що увійшли до складу об'єднаної територіальної громади;

➤ закріпити право старости бути обраним головою органу самоорганізації населення (сільського, селищного комітету);

➤ визначити підстави та порядок дострокового припинення повноважень старости.

2. Верховній Раді України прийняти у новій редакції Закон України «Про органи самоорганізації населення» (№2466), який уточнює правовий статус органів самоорганізації населення, удосконалює та полегшує процедуру їх створення, розширює можливості їх поточної діяльності при вирішенні питань місцевого значення.

3. Верховній Раді України прийняти Закон України «Про загальні збори (конференції) членів територіальних громад за місцем проживання» (№2467), який чітко визначає та розширює повноваження загальних зборів, визначає принципи та процедури їх проведення, регулює порядок проведення конференцій. Загальні збори жителів села, селища об'єднаної територіальної

громади є вищим колегіальним органом її громади і формою її безпосередньої участі у вирішенні питань місцевого значення.

4. Об'єднаним територіальним громадам варто за взірцем Польщі запроваджувати практику спільного функціонування у селі чи селищі старости, органу самоорганізації населення (сільського, селищного комітету) та загальних зборів. Ці інституції мають взаємодоповнювати одна одну, бути спрямованими на вирішення питань, проблем сільської місцевості, та відповідно – на її соціальний, економічний, культурний розвиток.

5. Радам об'єднаних територіальних громад:

- виділити комунальне приміщення, в якому староста спільно із органом самоорганізації населення (сільським, селищним комітетом) матимуть можливість здійснювати прийом жителів, видавати довідки, зберігати документацію та здійснювати іншу діяльність, спрямовану на реалізацію їхніх повноважень;

- виділити кошти із місцевого бюджету, здійснити матеріально-технічне забезпечення діяльності старости спільно із органом самоорганізації населення;

- прийняти Статут об'єднаної територіальної громади, в якому передбачити детальне регулювання усіх питань, пов'язаних із створенням та діяльністю інституту старост та органів самоорганізації населення;

- у Статуті об'єднаної територіальної громади чи Положенні про загальні збори громадян передбачити також перелік питань, які мають в обов'язковому порядку розглядатися на загальних зборах, погоджуватися органом самоорганізації населення (сільським, селищним комітетом), наприклад, щодо розпорядження земельними ділянками, комунальним майном тощо.

6. Виконавчому комітетові у регламенті передбачити порядок участі старост у його роботі та механізми реалізації їхніх прав та обов'язків.

7. Старостам спільно із органами самоорганізації населення здійснювати пошук ресурсів (бюджетних, грантових, інвестиційних) для потреб села (селища), зокрема, для будівництва дитячого майданчику, розробки офіційного сайту села (селища), проведення мережі Інтернет, транспортного сполучення, проведення соціальних та культурних заходів, забезпечення бібліотек тощо.

8. Жителям сіл, селищ ініціювати перед радою об'єднаної територіальної громади створення сільських, селищних комітетів. За законом «Про органи самоорганізації населення», лише жителі мають право створювати ініціативну групу з формування органу самоорганізації населення.

9. Профільні центральні та місцеві органи державної влади, обласні, районні ради, громадські організації, аналітичні центри, за можливості, мають організовувати навчання, роз'яснювальну роботу в об'єднаних територіальних громадах, надавати аналітичні та методичні матеріали, посібники:

- для старост – з питань управління, розвитку села (селища), комунікації та взаємодії старост із місцевими радами об'єднаних територіальних громад, органами самоорганізації населення, громадськими організаціями, жителями тощо;

- для голів та депутатів об'єднаних територіальних громад – з питань управління, розвитку, залучення інвестицій в об'єднану територіальну громаду,

співробітництва територіальних громад, комунікації та взаємодії із старостами, органами самоорганізації населення, громадськими організаціями, аналітичними центрами, жителями тощо;

- для інститутів громадянського суспільства, жителів об'єднаних територіальних – з питань створення та діяльності органів самоорганізації населення (сільських, селищних комітетів), проведення загальних зборів (конференцій), місцевих ініціатив, громадських слухань, громадського контролю, створення та діяльності кооперативів тощо.

10. Міжнародним, державним фондам, громадським організаціям, ЗМІ організувати та проводити конкурси серед визначення кращих практик діяльності старост спільно з органами самоорганізації населення (сільськими, селищними комітетами).

11. Протягом 2016 року здійснювати моніторинг (який можуть проводити профільні органи державної влади, обласні та районні ради, аналітичні центри, громадські організації) позитивних та негативних практик у таких сферах:

- виділення коштів та ресурсів, спрямованих на організаційне забезпечення діяльності старост, органів самоорганізації населення (сільських, селищних комітетів);

- прийняття радами об'єднаних територіальних громад Статутів територіальних громад, Положень про старост, Регламентів місцевих рад та їх виконавчих комітетів, інших локальних актів щодо старост, органів самоорганізації населення, громадських організацій, механізмів місцевої демократії тощо.

Такий моніторинг дозволить виявити позитиви та негативи з цих питань, підготувати рекомендації для інших територіальних громад, оскільки об'єднання територіальних громад в Україні лише розпочалося.

На завершення варто згадати положення Європейської хартії місцевого самоврядування щодо суті місцевого самоврядування: «Місцеве самоврядування означає право і спроможність територіальних колективів в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ під власну відповідальність та в інтересах місцевого населення».